

**ЭМЭГТЭЙЧҮҮДИЙН ОРШИХУЙН АСУУДАЛ БА
“ЖЕНДЭРИЙН ХЭВШМЭЛ ДҮР”-ИЙН³³ ТУХАЙД**

**Б.Дагзмаа - МУИС-ийн философийн тэнхмийн багш, доктор (Ph.D)
Я.Мөнхчимэг – Хобби сургуулийн багш, Философийн магистр**

Түлхүүр үгс: жендэр³⁴, патриархат ёс, чөлөөт сонголт, эрх чөлөө

Эмэгтэйчүүдийн эрхийн хөдөлгөөн анх хүчтэй үүссэн XIX зуунаас өнөөг хүртэл эмэгтэйчүүдийн эрх, оршихуйн асуудал улс орон бүрт ямар нэг байдлаар анхаарал татсаар л байна. Монголд эмэгтэйчүүдийн тэгш эрхийн тухай асуудал социализмыг бүтээн байгуулах үетэй шууд холбоотой боловч, жендэрийн тэгш байдлын талаарх нийгмийн хэлэлцүүлэг 20 гаруй л жил үргэлжилж байгаа билээ.

Ингээд 2011 оны 2 сард “Жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангах тухай хууль” гарсан хэдий ч жендэрийн тэгш эрх, эмэгтэйчүүдийн эрхийн асуудлыг үл тоомсорлон, “чухал биш” асуудал мэтээр үзэх үзэл, хандлага сүүлийн үед улам бүр ихэсч байна. Хэвлэл мэдээлэл, зар сурталчилгаа, Facebook, Twitter гэсэн олон нийтийн мэдээллийн хэрэгслээр эмэгтэйчүүдийг үзэх уламжлалт ойлголт, хандлагын үзэл санаа олноороо цацагдаж байгаа нь нийгмийн ухамсарт нөлөөлж, охид эмэгтэйчүүдийг харах өнцгийг хязгаарлагдмал болгож байна. Жишээ нь: “Эрчүүд нь эх оронч, эмэгтэйчүүд нь гэр оронч” гэх мэт үг хэллэг залуусын дунд түгэн, тэдний үзэл хандлагад хүчтэй нөлөө үзүүлсээр байна. Тиймээс эмэгтэйчүүдийн оршихуйн асуудлыг феминист философийн үүднээс тайлбарлаж, өнөөгийн Монголын нийгмийн амьдрал дахь жендэрийн тэгш бус байдлыг эцгийн эрхт ёстой холбон судлахыг зорьлоо.

“Эмэгтэй хүн” гэж хэн байсан, байгаа, байсаар ирсэн бэ? Хүн төрөлхтөн хүрэл зэвсгийн үеэс эхлэн өмчийн эзэн болсон эрчүүд биологи болон үржихүйн онцгой үүргээрээ эрчүүдээс ялгаатай байдаг эмэгтэйчүүдийн “эзэн” нь болсон юм. Эцгийн эрхт ёс эхийн эрхийг халж өмчийг эцгээс хүүд өв залгамжлуулах болжээ. Хувийн өмчид суурилсан патриархат гэр бүл үүссэнээр эрэгтэйчүүдийн ноёлох байдал өсч, эмэгтэйчүүдийн дагалдах шинж нь эмэгтэй хүнийг “дарлагдсан” байдал руу түлхсэн юм. Патриархат буюу эцгийн эрхт ёсны нийгмийн үндсэн институт нь гэр бүл байдаг.

Тиймээс гэр бүл нь эцгийн эрхт ёсны суурь хэсэг, үндсэн хэрэгсэл болохын хэрээр эрчүүд өрхийн тэргүүн байж, өмчлөх, өв залгамжлах зэрэг эрх нь дан тэдэнд л байдаг. Бүрэн эрхтэй эзэн болохын хувьд эрэгтэйчүүд дураараа авирлаж болох боломжтой болж байгаа юм. Энэ нь хүний тусгаар бие даасан байдлаа бодитоор хэрэгжүүлэхэд эрмэлзэгч ухамсрын түрэмгийлэгч, эзэрхийлэгч шинж чанарын үр дагавар юм. Хэрэв хүний ухамсар анхнаасаа хоёрдахь болон дагалдах гэсэн шинжийг агуулаагүй байсан бол, өөрийгөө “бусад”-аас дээгүүр мэтээр үздэг дарангуй хүсэл, тэмүүлэл байгаагүйсэн бол хүрэл зэвсэг үүссэн нь эмэгтэйчүүдэд тийм ч халтай тусахгүй байхсан. Харамсалтай нь хүн бол

³³Gender stereotype гэсэн үгийг “жендэрийн хэвшмэл дүр” хэмээн орчуулсан болно. Энэ нь эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн төрөлх хүйсээс нь хамааран нийгмээс тэдэнд оноон өгч байгаа биеэ авч явах загвар, өөрийгөө хэн гэж ойлгох хэм хэмжээнүүдийн цогц юм.

³⁴Gender \Жендэр \- нь улс төр, эрх зүй, эдийн засаг, нийгэм, соёлын ба гэр бүлийн харилцаанд эрэгтэй, эмэгтэй хүний гүйцэтгэх үүрэг, хүлээх хариуцлага, тэдний нийгэмд эзлэх байр суурийн талаар уламжлагдан тогтсон, түүхэн явцад хувьсан өөрчлөгддөг ойлголт, үзэл, хандлага буюу өөрөөр хэлбэл нийгмийн “хүйс” гэж ойлгож болно. Энэ нь МУ-ын хууль, эрх зүйн баримт бичигт орчуулагддаггүй үг болно.

трансцендэнт байдлаараа дээгүүр санаатай оршихуй учраас хөдөлмөрийн шинэ зэвсэг бий болох, хөдөлмөрийн хуваарьт өөрчлөлт гарах үеэс өөрөөсөө сул доройг нь захирах, өмчлөх гэсэн хүсэл нь эмэгтэйчүүдийг дарангуйлах явдлыг үүсгэжээ.

Оршихуйгаар нь эмэгтэй хүнийг эртний Грекийн философич Аристотель ердөө л матери гээд, харин “төрж буй бүхэнд байдаг хөдөлгөөний зарчим бол илүү дээр, тэнгэрлэг эр зарчим” гэсэн байдаг.³⁵ Эндээс л эрэгтэй хүн дээд, тэнгэрлэг эхлэл харин эмэгтэй хүн хоёрдогч, дагалдагч, гүйцэтгэгч, сул дорой нэгэн болж оршихуйгаа тодорхойлж ирсэн юм. Симона Дө Бовуар бичихдээ: “Эмэгтэй хүн өөрийгөө эрэгтэй хүнтэй харьцуулан тодорхойлохоос бус эр хүн өөрийгөө эмэгтэй хүнтэй харьцуулан тодорхойлдоггүй. Эмэгтэй хүн бол чухал зүйлтэй харьцуулахад чухал биш амьтан. Эрэгтэй хүн бол Субъект, Үнэмлэхүй зүйл, харин эмэгтэй хүн бол Нөгөөх л ажээ.”³⁶ Нөгөөх бол бусдын хувьд Объект болоод зогсохгүй тэдний юу хүссэнээр харагдах, байх тэр л үүргийг гүйцэтгэгч нь болж байдаг.

Нутгийн уугуул иргэдийн хувьд шилжин суурьшигчид, цагаачид, дүрвэгсэд гадны хэн нэгэн, Нөгөөх байдаг. Исламын шашинтануудын хувьд өөр шүтлэгтэнүүд бүгд бусад, харь, Нөгөөх байдаг. Эрэгтэй хүн өөрийгөө эхлэл, эрх чөлөөтэй субъект гэж үзсэн цагаас Нөгөөх гэсэн ойлголт гарч ирдэг. Энэ мөчөөс эхлэн Нөгөөхтэй харьцах харьцаа нь эмэгтэйчүүдэд, эрэгтэйчүүдэд ч зовлон болж Нөгөөхийн оршихуй нь өөртөө болон өрөөлд аюул заналыг агуулах болжээ.

Пифагор: “Эмх цэгц, гэрэл гэгээг бүтээдэг сайн эхлэл эрэгтэйд, эмх замбараагүй байдал, харанхуй, муу муухайг бүтээдэг муу эхлэл нь эмэгтэйд бий”³⁷ гэжээ. Тиймээс энэхүү “муу эхлэл” болсон эмэгтэйчүүдийн эсрэг “дайн” эхэлсэн мэт. Эмэгтэй хүн бол өмч. Бие биендээ бэлэглэж, зарж болдог эд бараа. Тэр охин байхдаа эцгийнхээ, дараа нь нөхрийнхөө, нөхрийнхөө дараа хүүгийнхээ өмч нь болдог.

Нөгөө талаар тэр нөхөр нь нас барсан тохиолдолд Монголын уламжлалд “асрахуй ёс” хэмээн нэрлэгдсэн нөхрийнхөө талын хамаатны “ивээл”-д ордог байсан, нөхөр нас барсан тохиолдолд эхнэрийг нь хамт оршуулдаг гэх мэтчилэн эмэгтэй хүнийг эд бараа мэтээр үздэг соёл олон газар оронд байсан байна.

Хамгийн сүүлийн үеийн жишээ гэвэл африкийн зарим орны соёл дахь “эм бэлэг эрхтнийг зэрэмдэглэх” ёс юм. Энэ нь эмэгтэй хүн бол зүгээр л нөхөн үржихүйн үүрэг гүйцэтгэж, эрэгтэйд үйлчлэх, тэдний эрх ашгийн төлөөх бүхий л зүйлийг үг дуугүй биелүүлэх ёстой “хэрэгсэл” мэтээр үзэж байгаагийн илрэл. Үүнийг Америкийн хүн судлаач Линда Стоун “хүйсийн ялгаа гэдэг бол зөвхөн эрэгтэй эмэгтэй гэсэн биологийн асуудал төдий бус олон нийгэм, соёлд ондоо ондоогоор төсөөлөгддөг нийгэм, соёлын асуудал ч мөн юм”³⁸ хэмээн үзсэн байна. Түүний үзсэнээр, хүйсийн ялгаатай байдал нийгмийн амьдралд нөлөөлж байгаа нь зөвхөн нийгмийн асуудал болохоос биш биологийн үүднээс тайлбарлах боломжгүй юм хэмээн үзсэн байна.

Үүнийг соёлын хүн судлаач Барбара Миллер тодорхойлохдоо: “эмэгтэй хүн хүүхэд олдог, тээдэг, гаргадаг гэдэг бол хүүхдийг гарсны дараа заавал эмэгтэй хүн л түүнийг өсгөж, халамжилж гэр зуур байж, нийгэм, эдийн засаг, улс төр, олон нийтээс тусгаарлагдаж байх ёстой гэсэн үг байж таарахгүй. Эмэгтэй хүний эрэгтэй хүнд захирагдах

³⁵ Симон Дө Бовуар. “Дайвар хүйстэн”, I боть, х.105, УБ., 2010

³⁶ Мөн тэнд, х.11

³⁷ Симон дө Бовуар. Дайвар хүйстэн. I боть, х. 109, УБ., 2010

³⁸ Stone Linda. Gender, Reproduction and Kinship. Kinship and Gender: An Introduction. Oxford: Westview Press. pp.1-21, 2000

явдал бол биологийн үндэслэлтэй байгальлаг зүйл биш харин эрэгтэйчүүдийн эмэгтэйчүүдэд тулгадаг нийгмийн зан суртахуун юм”³⁹ хэмээн үзжээ. Белгийн феминист философич Люси Иригарий “нийгэм, соёл, түүхийн бүхий л явцад бодит байдал дээр эрэгтэйлэг байдал бол тодорхой зүйл, харин эмэгтэйлэг байдал нь тодорхой бус зүйл байсан”⁴⁰ хэмээсэн нь эрэгтэй, эмэгтэй хүний оршихуйг дээрх хоёр ойлголтоор авч үзэх болсныг харуулж байна. Феминизмийн явцад эрэгтэй эмэгтэй хүнийг авч үзэхдээ эрэгтэй хүн бол субъект, харин эмэгтэй хүн бол объект хэмээн үзэж байсныг Бовуар эрэгтэй хүн бол доминант, эмэгтэй хүн бол имманент шинжтэй хэмээн тайлбарласан билээ.

Харин орчин үеийн жендэр судлал нь энэ хоёр хүйсийн жендэрийг судлахдаа эрэгтэйлэг байдал буюу эр жендэрийн хэм хэмжээ, дүр, \masculinity\, эмэгтэйлэг байдал буюу эм жендэрийн хэм хэмжээ, дүр \femininity\ гэсэн хоёр ойлголтыг тайлбарлахад чиглэж байна. Учир нь эцгийн эрхт ёсны нийгэмд эрэгтэй, эмэгтэй хүний оршихуйг нь эрэгтэйлэг байдалэмэгтэйлэг байдлаар нь тодорхойлож байна. Эндээс нийгэмд хүний биологийн хүйсэнд нь суурилсан “жендэрийн хэвшмэл дүрүүд” бий болж, тэр нь хүн өөрийгөө илэрхийлэх, үнэлэх үнэлэмжинд буюу оршихуйд нь ихээр нөлөөлж байгаа юм. Иймээс жендэрийн тэгш эрх хангагдсан, хүчирхийллээс ангид, шударга нийгмийг бүтээхэд эцгийн эрхт ёсны жендэрийн тогтолцооны хоёр гол механизм болох эмэгтэйлэг байдал эрэгтэйлэг байдал хоёуланг нь хувьсган өөрчлөх шаардлагатай гэж үзэж байгаа юм.

“Хүйс” нь биологийн ойлголт бөгөөд хүн эхээс төрөхдөө эрэгтэй, эмэгтэй, манин гэх мэт төрдөг энэ нь төрөлхийн, сонгох боломжгүй зүйл юм. Харин жендэр нь нийгмийн ойлголт бөгөөд тухайн хүнд биологийн хүйснээс нь хамааран нийгмийн зүгээс оноож буй хэвшмэл “дүр” юм. Жишээ нь нийгэмд тогтсон зарим нийтлэг үзэл хандлагуудыг авч үзвэл, эмэгтэй хүн гоё сайхан байх ёстой, эрэгтэй хүн илүү дутуу үггүй, гүндүүгүй байх ёстой, эмэгтэй хүн заавал эрэгтэй хүүхэд гаргаж, эрэгтэй хүний үр удмыг үлдээх ёстой бөгөөд харин эрэгтэй хүн гэр бүлээ авч явах үүргийг үүрдэг.

Эрэгтэй хүн дайчин, зоригтой, хэзээ ч уйлдаггүй, зөвхөн эмэгтэй хүнтэй бэлгийн харьцаанд ордог, удирдагч байх ёстой, өмсдөг хувцас нь эрэгтэйлэг шинжийг агуулсан, харин эмэгтэй хүн гэрийн ажилд сайн (хоол сайн хийдэг, хувцас сайн угаадаг), цэмцгэр, халамжтай, эрэгтэй хүний нөмөр нөөлөгт байх зэргээр нийгмээс хүйст нь тулгуурлан оноож буй дүрүүд гарч ирдэг. Энэ нь гетеросексуал \heterosexual\ хамтын амьдралын хэв маягийг хүнд тулгадаг. Эндээс хүний оршихуйн асуудал хурцаар тавигдаж байна.

Хүний эхээс төрөхдөө л авч төрдөг жам ёсны эрхүүд болох өөрийгөө мэдэх, бэлгийн болон нөхөн үржихүйн эрхээ мэдэх, өөрөө шийдвэр гаргах, хүссэн хүнтэйгээ гэр бүл болох зэрэг эрхээ эдэлж чадахгүй, дуу хоолойгоо гаргахгүй, сонсгохгүй байх нь бидний хувьд оршихуйгаа алдаж байгаагийн шинж тэмдэг болно. Тиймээс эрэгтэйлэг болон эмэгтэйлэг байдлыг хүнд тулгаснаараа эрэгтэй, эмэгтэй хүний өөрийгөө илэрхийлэх, өөрийгөө нээх, үнэлэх тэр бүх хэрэгцээнд нь хаалт тавьж, нийгэмд эрэгтэй эмэгтэй гэсэн хатуу тогтсон хоёр жендэр, хоёр хүйс байдаг хэмээдэг нь аль ч хүйсэд хамрагдсан бай хувь хүний чөлөөт сонголт хийх эрхийг үгүйсгэж, өөрийгөө өөрөөрөө бүтээх чадварыг нь устгаж байгаа хэрэг юм.

Эрэгтэйлэг байдал нь эрэгтэйчүүдийг илүү эрхэм хэмээн тунхагладаг ч тэднийг эцгийн эрхэт ёсны албадлага, дарангуйллын тогтолцоог хэрэгжүүлэхийн тулд дайчлан ашигладаг. Орлого ологч, манлайлагч, түрэмгийлэгч, хүчирхийлэгчийн үүргийг нь хэт

³⁹Stone Linda. Gender, Reproduction and Kinship. Kinship and Gender: An Introduction. Oxford: Westview Press. pp.1-21, 2000

⁴⁰www.wikipedia.com, Luce Irigaray

хавтгайруулж, нэг талыг барьсан “явцуу”, олонтаа биелүүлж болшгүй, жендэрийн дүрийг сэтгэл санааны болон бусад хэрэгцээг нь үл харгалзан тэдэнд тулгадаг. “Зохистой хөгжил жендэр” төвийн 2010 онд хийсэн *“Монголын эрэгтэй эмэгтэй хүмүүсийн хэв шинж, үнэлэмж болон тэдгээрт гарч буй өөрчлөлт”* судалгаанаас үзэхэд, эрэгтэйчүүдийг нийгмийн зүгээс тэднийг үзэж байгаа үзэл баримтлалд ноён нуруутай, гэр орноо авч явдаг гэсэн байна. Энэ хэвшмэл дүрийг эрэгтэй хүнд тулгаснаараа тэдэнд дарамт үүсгэж, архидалт, сэтгэл гутрал, хүчирхийлэл үйлдэгч болоход нөлөөлдөг юм.

Эмэгтэй жендэрийн хэвшмэл дүрийг тодорхойлохдоо туслагч, дагагч, хүчирхийллийг хүртэгч, тэтгүүлэгч, хамгаалуулагч, хүчин мөхөс, гоо үзэсгэлэнтэй, хүүхдийг тээгч, төрүүлэн бойжуулагч гэх мэт шинжийг онцолдог. Энэ нь эмэгтэйчүүдийг өөртөө итгэлгүй, сул дорой, үргэлж “арын албанд” туслагчийн үүргийг гүйцэтгэгч болгодог бөгөөд энэ нь нийгэмд жендэрийн тэгш бус байдлыг гүнзгийрүүлдэг. Дээрх судалгаанд оролцсон эрэгтэй, эмэгтэй хүмүүсийн аль алиных нь итгэл үнэмшилд “эмэгтэй хүн бол эр хүнийг хүндэлдэг, хоол сайн хийдэг, гоо үзэмжээ анхаардаг, жинхэнэ ээж байх ёстой” хэмээн үзсэн байна.

Энэхүү судалгааны дүгнэлтэнд “Эмэгтэй хүний ажилсаг, цэвэрч нямбай, халамжтай, даруухан гэсэн шинжүүд гурван үеийн үнэлэмжинд тогтвортой хадгалагдаж байгаагаас гадна бусад эмэгтэйлэг шинжүүд ч үнэ цэнээ алдаагүй хэвээр байна. Харин эрэгтэйчүүдийн хувьд ажилсаг, ноён нуруутай, шударга гэсэн шинжүүд тогтвортой хадгалагдаж байна”⁴¹ гэжээ. Мөн ОХУ-ын судлаач Л.А.Савченкогийн “Эмэгтэйчүүдийн нийгмийн хэв шинжийн онцлог ба зөрчил”⁴² нийтлэлд дурдсанаар “Эмэгтэйчүүд сонгох эрхтэй боловч тэрхүү сонгох эрх нь нийгмийн утгаараа тэдний онцлог ба байр сууриар хязгаарлагдаж байдаг ажээ. Тэд хүүхэд төрүүлж, тодорхой үеийг хүртэл, тодруулбал цэцэрлэг, сургуульд өгч болох насанд хүртэл нь өсгөн хүмүүжүүлэх ёстой байдаг. Эмэгтэйчүүд зөвхөн биологийн төдийгүй бас нийгмийн шинжтэй энэ үүргээ амьдралын нэгэн хувилбараа гэж үздэг. Харин амьдралын хоёрдахь хувилбарыг эмэгтэй хүн нийгмийн орчноосоо шалтгаалан юуны өмнө олж авч байгаа орлогоосоо, мөн боловсролын түвшнээсээ хамааран сонгодог” гэжээ.

Хүний сонголтонд аливаа хүчин зүйл нөлөөлөхийн хирээр хүн чөлөөт сонголт хийх боломжгүй болдог. Америкийн феминист философич Кейт Миллет “хүйс бол хүний нийгмийн статусыг тогтоон илэрхийлдэг ба улс төрийн далд утгатай байдаг”⁴³ гэжээ. Улс төр гэсэн энэ үг дангаараа эрх мэдэл гэсэн ойлголтыг илэрхийлж чадах бөгөөд эмэгтэйчүүдийн эрх мэдэлгүй байдлын тодорхойлолт болж байгаа юм. Улс төр зөвхөн эрэгтэйчүүдийн орон зай байсан бөгөөд эмэгтэйчүүдийн орон зай зөвхөн гэр бүлээр хязгаарлагддаг байна. Тиймээс эмэгтэй хүн гэр бүл дэх нөхөн үржихүйн үүргийг даган гарч ирж байгаа дагавар зүйлсийг өөрийн заяамал үүрэг хэмээн үздэг байна.

Эмэгтэй хүн байхын тулд эмэгтэйлэг шинж хэмээн нэрлэгдэх нууцлаг агаад заналхийлсэн бодит байдлын дор жендэрийн хэвшмэл “дүрд” тоглох хэрэгтэй болдог. Үүнийг бид хувцас өмсөхтэй зүйрлүүлэн авч үзэж байна. Учир нь эмэгтэй хүн охин, эхнэр, ээж, эмээ гэсэн “хувцсыг” төрсөн цагаасаа эхлэн солин өмсөх шаардлагатай байдаг бөгөөд энэ өмсгөлдөө тохирсон үүргийг нийгэмд хүлээдэг билээ. Эх болно гэдэг нь эмэгтэй хүн 100 хувь өөрийгөө мартаж, хэн нэгний өмнө өөрийгөө золиослодог. Эмэгтэй

⁴¹ “Жендэрийн асуудал”. Зохистой хөгжил жендэрийн төвийн мэдээллийн товхимол, №3, х.26, УБ., 2010

⁴² Мөн тэнд, х.4

⁴³ М.Отгонбаяр. “Биологи ялгааны нийгэм, улс төрийн үр дагаврын талаарх феминист философийн зарим үндэслэл”-. Жендэр судлалын бүтээлүүдийн эмхтгэл, х.63, УБ., 2006

хүн өөрийн нөхөн үржихүйн үүргээсээ шалтгаалан дээрх хувцсыг сольж өмссөнөөрөө эрх мэдэл, баялагаас хүртэж чадахгүй болж, тэгш эрхээ үгүйсгэн, өөрийн оршихуйгаа бүрэн алддаг билээ.

Ийнхүү бид эцгийн эрхт ёсны нийгэм дэх жендэрийн хэвшмэл дүр нь эмэгтэйчүүдийн оршихуйн асуудалд хэрхэн нөлөөлж, эмэгтэй хүн өөрийгөө хэн гэж үзэх, өөрийгөө үнэлэх үнэлгээнд шууд нөлөөлж байгааг авч үзлээ.

Чөлөөт сонголт бол эрх чөлөөний хөтөч юм. Хүн төрөлхтөн оршихуйнхаа утга учрын талаар асуулт тавьж, өөрөөр хэлбэл, амьдралын утга учрын асуудлыг дээрд үзэх болсноор эрэгтэй хүн өөрийгөө эмэгтэй хүний эзэн мэтээр тодорхойлох болжээ. Нөгөө талд эмэгтэй хүн өөрийгөө биологийн хувьд сул дорой учраас эрэгтэй хүний, тэр дундаа нийгэмд тогтсон үзэл, хандлагын нөлөөнд байх ёстой хэмээн үздэг байна.

Симона Дө Бовуар “Дайвар хүйстэн” зохиолдоо охид бүсгүйчүүд тэдэнд оноож буй объект буюу Нөгөөхийн дүр болон өөрийн эрх чөлөөний хэрэгцээний хооронд тээнэгэлзсэн байдаг гээд, *“эмэгтэй хүн үнэт зүйлсийн ертөнцөд өөрийн үнэт зүйлсийг эрж буй хүн мөн”* гэж тодорхойлоод, тэрхүү ертөнцийнх нь эдийн засгийн болон нийгмийн бүтцийг зайлшгүй мэдэх ёстой болно гэжээ. Тэрээр эмэгтэй хүнд өөрийн трансцендент чанарыг нотлох, эсвэл объект болон хүнийсэхээ сонгох эрх олгогдсон гэж үзжээ. Эмэгтэй хүн бол зөрчилтэй хүсэл тэмүүллийн тоглоом биш юм. Ёс зүйн хувьд янз бүрийн түвшний шийдвэрүүдийг эмэгтэй хүн гаргадаг. Хэрвээ субъект бүх нийтээр хэвийн гэж үзсэн замаар яваагүй бол түүнийг хөгжлийн замынхаа дунд зогсчихсон гэж үзэх бөгөөд энэхүү зогсолтыг эерэг сайн шийдэл бус, харин ямар нэгэн сөрөг зүйл, дутагдал хэмээн тооцно хэмээжээ.⁴⁴

Биологийн үүднээс эмэгтэйчүүдийг Бовуар тодорхойлохдоо: нэгдүгээрт, ертөнц дэх түүний боломж эрчүүдийнхээс хавьгүй бага байдаг, хоёрдугаарт тэрээр зүйлдээ \биологийн зүйлдээ\ илүү боолчлогдсон байдаг⁴⁵ гэжээ. Ийнхүү тэрээр эмэгтэйчүүдийн захирагдах нөхцөлд орших шалтгааныг дараах хоёр зүйлтэй холбожээ. Эхнийх нь эмэгтэйчүүдийг янз бүрийн түвшинд объект болгон хувиргах эрчүүдийн стратеги юм. Гэхдээ энэ нь зөвхөн эрэгтэйчүүдийнх ч бус эмэгтэйчүүд ч гэсэн бусад эмэгтэйгээ объект болгон үздэг байна. Энэ нь “бусад” буюу эрэгтэйчүүд өнөө үед эмэгтэйчүүдийг зөвхөн объект болгон үзснээрээ эмэгтэйчүүдийг ч мөн үүндээ итгүүлдэг байна. Тиймээс эрчүүдэд болон бусдад таалагдахын тулд эмэгтэйчүүд бүхнийг хийдэг байна. Хоол сойлт, гоо сайхны мэс засал, өөх соруулах хагалгаа гэх мэтчилэн бусад зүйлс нь эмэгтэйчүүдэд зах зээлд эрэлттэй “сайн бараа” болохыг уриалсаар л байна. Дараагийнх нь эмэгтэйчүүд өөрсдөө сайн дураараа эрчүүдэд байраа тавьж өгсөн явдал мөн. Ингэснээрээ эмэгтэйчүүд экзистенциал хариуцлагаас мултрах бололцоотой болсон гэжээ.

Энэ нь “сонголт” бол үргэлж “хариуцлага”-ыг дагуулж байдаг гэсэн Сартрын экзистенциалист үзлээс үүдэлтэй юм. Экзистенциалист философийн үзлээр хүн бол тодорхойлж боломгүй зүйл. Хүн гэдэг эхлээд юуг ч төлөөлж чаддаггүй. Тэгэхээр хэзээ хүн болдог вэ? Өөрөө өөрийгөө бүтээсэн тэр тохиолдолд л хүн хүн болдог. Иймээс хүний уг чанар гэдэг зүйл байхгүй, хүн бол зөвхөн оршин байдаг, үүгээрээ өөрийгөө бүтээдэг. Үүнийг субъектив чанар гэдэг бөгөөд хүн өөрийн ахуйг эзэмдэх, оршихуйнхаа төлөө бүрэн хариуцлага хүлээх ёстой. Харин эмэгтэйчүүд өөрийн чөлөөт сонголтоосоо сайн дураараа татгалзан хариуцлагаас зугтаж оршихуйнхаа мөн чанарыг гээсэн юм. Тэд эрчүүдийн ертөнцөд “зочин” байх сонголтоо өөрсдөө хийсэн хэмээн дүгнэжээ.

⁴⁴ Симон Дө Бовуар. “Дайвар хүйстэн”, I боть, х.78, УБ., 2010

⁴⁵ Симон Дө Бовуар. “Дайвар хүйстэн”, I боть, х.78, УБ., 2010

Гэхдээ эмэгтэй хүн нийгмээс оноон өгч буй жендэрийн хэвшмэл дүрд тоглодог учраас өөрийн хүслээрээ буюу өөрийн оршихуйгаараа чөлөөт сонголтыг хийх боломжгүй билээ. Тэд сонголтгүй сонголтыг хийдэг ажээ.

Эмэгтэй хүнийг бага наснаас нь л эцэг эхийн хайр халамжинд өлгийдөн өсгөдөг. Энэ нь эмэгтэй хүнийг хэн нэгнээр хайрлуулах гэсэн, хамгаалалтанд байх гэсэн инстинктийг бий болгодог төдийгүй, өөрөө өөрийгөө бүтээх, мэдрэх, өөрийн гэсэн зорилготой байх гэсэн оршихуйн асуудлыг нь үгүй хийдэг.

Эмэгтэй хүний оршихуйн асуудалд бэлгийн харьцаа их нөлөөлдөг бөгөөд З.Фройд “Бэлгийн дур хүсэл бол эрэгтэй хүнд илэрч байна уу, эмэгтэй хүнд илэрч байна уу гэдгээс үл хамааран уг чанараараа ямагт зүй ёсны эрэгтэй шинж чанар юм”⁴⁶ гэсэн байна. Тиймээс бэлгийн харьцаа, эх болох хоёр нь эмэгтэйчүүдийн цаг хүчийг бараад зогсохгүй оршихуйн суурь үнэт зүйлст нөлөөлж байдаг. Тийм болохоор эх байх үүрэг, хариуцлага, инстинкттэй холбогдон гарч ирсэн гүйцэтгэгч, халамжлагч шинж нь түүнийг имманент байдлын тойрогт хорьчихдог.

Энэхүү мөнхийн тойрогт орсон эмэгтэй хүний амьдрал өөрийнх нь бүтээгч шинжийг үгүйсгэдэг. Эмэгтэй хүн эрчүүдийн тодорхойлсон үнэт зүйлсийг хүлээн зөвшөөрч, өөрөө ч тэдгээрт хүрэхийг зорьж байдаг. Эр хүн л эмэгтэй хүний амьдралын зорилго, ирээдүйг тодорхойлж байдаг⁴⁷. Өөрөөр хэлбэл эмэгтэй хүн эрэгтэй хүний зүгээс, нийгмийн зүгээс тулгасан хувцсыг хүссэн ч хүсээгүй ч өмсөх шаардлагатай болж байгаа юм. Харин эмэгтэй хүн хэзээ ч эрчүүдийн үнэлэмжийн өмнөөс өөрийн үнэлэмжийг сэргүүлэн тавьж байгаагүй бөгөөд эрэгтэйчүүд, эмэгтэйчүүдийн үнэлэмжийн ялгааг эрчүүд л эрх дархаа хадгалахын тулд гаргаж ирсэн билээ.

Францын философич Жак Лаканы үзлээр, “Эмэгтэй хүний онцлог бол ямар нэг ондоон зүйл дэх өөрийн илэрхийлэл. Эмэгтэй хүний нэр бол түүний символик эцгийн нэр. Эцгийн нэргүйгээр тэр нэрлэгддэггүй, бас адилсалыг олдоггүй. Тиймээс эмэгтэй хүн гэж байхгүй”, учир нь “эмэгтэй хүн нэг талаар бусдаас хамаардаг, нөгөө талаар бусдын байрыг эзэлж болдог тийм хоёрдмол зүйл. Тухайлбал эмэгтэй хүн нь эрэгтэй хүний фантазын объект болох хувьдаа бусдын байрыг эзэлдэг. Тиймээс фантаз бол эмэгтэй хүнээр дамжих боломжтой зүйл. Ингэхээр фантазаар дамжин илэрч байгаа эмэгтэй хүн гэдэг оршдоггүй”⁴⁸ хэмээн эмэгтэй хүний оршихуйн асуудлыг тайлбарласан. Тэрээр З.Фройдын “анатоми бол хувь заяа” гэснийг нь үгүйсгэн “анатоми бол маскны янз бүрийн хэлбэрүүд” хэмээн үзсэнээрээ эмэгтэйлэг байдал гэсэн ойлголтыг шинэ шатанд гаргаж ирсэн гэж орчин үеийн феминист онолчид үздэг байна. Оршин байгаа аливаа хүн ямар нэгэн хүйсийн ялгаанаас дээш гаран трансцендентлэх замаар оршихуйнхаа мөн чанарыг хайж байдаг.

Хүн төрөлхтөн ямагт тодорхой хувь тавилангаас зугатахыг эрмэлзэж ирсэн бөгөөд эмэгтэй хүний хувьд оршихуйн асуудал нь философийн хүрээнд онцлон яригдахаар сэдэв болсоор байна. Эмэгтэйчүүдийн захирагдмал байдал нь үүний жишээ юм. Харин өнөө үед эмэгтэйчүүд хүйсэндээ үл захируулан нийгмийн байр сууриа тодорхойлохыг оролдож байна.

Феминизмийн эхэн үеийн онолууд эмэгтэй хүний нийгмийн нөхцөл байдлыг өөрчилж, эмэгтэй хүнийг “хамаарал”-тай байдлаас чөлөөлөх тухай байсан бол Симон Де

⁴⁶ Симон Де Бовуар. “Дайвар хүйстэн”, I боть, х.65, УБ., 2010

⁴⁷ Мөн тэнд, х.94,

⁴⁸<http://www.braungardt.com/Psychoanalysis/> Interview with Jacques Lacan, 1957s

Бовуар нийгмийн хүрээнээс хальж, бие хүний үл давтагдах бодгаль шинжийн хүрээнд асуудлыг дэвшүүлж, эмэгтэй хүний экзистенциал нөхцөл байдлыг бүх үе шатаар нь авч үзэхдээ: *хүүхэд байхаас эхлээд нас өтөлтлөө “эмэгтэй хүн байна” гэдэг нь “хувь тавилан бус харин байгаа байдал л”*⁴⁹ юм гэдгийг илтгэн харуулсан байна. Эмэгтэй хүний трансцендент байдал ямагт бусдын мөн чанарлаг, бие даасан ухамсраар дамжин хэрэгждэг учир ийнхүү объект болгон тодорхойлсноороо түүнийг имманент байдалд нь царцаахыг зорьдог. Өөрийгөө ямагт хамгийн чухал гэж үзэх аливаа субъектын суурь санаархал ба түүнийг чухал биш хэмээн тодорхойлж буй нөхцөл байдлын шаардлага хоёрын дундах зөрчил нь эмэгтэй хүний зовлон болдог. Тиймээс хүн эмэгтэй хүний байр суурь дээр хэрхэн яаж өөрийн дотоод мөн чанараа хэрэгжүүлж болох вэ? гэсэн асуултанд хариулт олохыг оролдохдоо Бовуар эмэгтэй хүний “аз жаргал”-тай байх гэсэн ойлголтыг бус “эрх чөлөө”-тэй байх гэсэн ойлголтонд суурилан тайлбарласан юм.

Харин өнөө үед “эрх чөлөөтэй байна” гэдэг нь нийгэмд өөрийн хүйснээсээ үл хамааран өөрийгөө хүссэнээрээ бүтээх, илэрхийлэх, чөлөөт сонголт хийх эрхийг хэлэх бөгөөд харин нийгэм дэх жендэрийн хэвшмэл дүр нь энэхүү жам ёсны эрхийг нь эдлүүлдэггүй байна. Учир нь эцгийн эрхт ёсны нийгэмд жендэрийн дүрээр хүнд дараах нөхцөлийг тулгадаг. Өгөгдсөн жендэрийн дүрд \эрэгтэй эмэгтэй хүнийг нийгэмд ялгаатай үүрэгтэй, ялгаатай байр суурьтай хэмээн үзэх\ албадан тоглуулах нь нийгэм, соёл, ёс суртахууны хэм хэмжээ нэрийдлээр хүний дотоод ертөнцийн асуудал, эрх чөлөөнд гүнзгий, хэрцгий халдаж хүн байх, өөрийнхөөрөө орших, өөрийгөө чөлөөлөх хүслийг нь хязгаарладаг. Мөн хууль, улс төр, эдийн засгийн зохион байгуулалтаар дамжуулан хүний чөлөөтэй сэтгэх, бүтээн туурвих, өөрийгөө илэрхийлэх, төлөөлөх эрхийг нь зөрчиж байдаг. Энэ нь хүний оршихуйн асуудалд хүчтэй нөлөөлж, хүнийсэл, утга учиргүйдэл, аз жаргалгүй байдлыг бий болгодог байна. Ийнхүү Симон Де Бовуарын санааг цааш нь үргэлжлүүлээд хүн аз жаргалтай байхын тулд эрх чөлөөтэй байх ёстой гэж хэлэх билээ.

Францын философич Мишель Фуко: “Зарим идеологи, эрх мэдлийн тогтолцоо нүдэнд харагдахгүй болтлоо натуральчлагдсан, байгалиас заяагдмал мэт болон бидний дотор гүн нэвчсэн байдаг” гэжээ. Энэ нь бид өөрсдөө ч мэдэхгүйгээр нийгэмд ялгаварлан гадуурхал, үл хүндэтгэл, шоовдор байдлыг бий болгож байдаг гэсэн үг юм. Эмэгтэй хүний оршихуйн асуудал ч мөн адил энэ л шалтгаанаар нийгэмд үл үзэгдэх тороор халхлагдсан байдаг тогтсон жендэрийн дүрийг өөртөө хэвшүүлэхийг хичээн “өөрөөсөө хөндийрсөн” бодьгал болгож байна. Эмэгтэй хүнд гэр бүл, эдийн засаг, шашин, уламжлал, соёл гэх мэт нийгмийн институциудаар дамжуулан тэдний өөрийгөө чөлөөтэй бүтээх чадварыг нь үгүй хийсэн бөгөөд энэ мөчийг хүртэл эмэгтэй хүн өөрийнхөө оршихуйг олоогүй хэвээр байсаар л байна.

Abstract

Women are engaged in social stereotype role in sex and when it was not possible to have free choice through own existence. Gender stereotype is social standard that makes one to be social model based on their sex. This means that we are creating the social contempt of discrimination of marginalized groups unconsciously. The existence of woman is also covered by an invisible network of public life, for the same reason. This patriarchal society that makes women care, a follower and secondary, and they become stranger and the victim. Social institutions such as family, economy, tradition, and culture make the women off to create her freely. Therefore women are still searching for their authentic existence.

⁴⁹ Я.Хишигсүрэн. “Орчин цагийн эмэгтэй хүний оршихуйн талаарх философи эргэцүүлэл”- МУИС-ийн ЭШБ., Философи шашин судлал III, х.156, УБ., 2005

Ашигласан материал

1. Симона Де Бовуар. “Дайвар хүйстэн”.I, II дэвтэр, УБ.,2010
2. “Жендэрийн асуудал”. Зохистой хөгжил жендэр төв. мэдээллийн товхимол, №1,УБ.,2009
3. “Жендэрийн асуудал”. Зохистой хөгжил жендэрийн төв. мэдээллийн товхимол, №3, УБ., 2010
4. “Жендэр судлалын бүтээлүүдийн эмхтгэл”.НҮБ-ийн Эмэгтэйчүүдийн хөгжлийн сан. УБ., 2006
5. “Философи, шашин судлал”.МУИС-ийн ЭШБ, III, №244(27), УБ., 2005
6. “Философи, шашин судлал”. МУИС-ийн ЭШБ, V, №263(34), УБ., 2006
7. Leibowitz Lila. 1975\1973\ Perspectives on the Evolution of Sex Differences. In Rayne R.Reiter, Towards an Anthropology of Women. New York: Review Press. Pp.20-36 \монгол орчуулга\
8. Linda Stone 2000. Gender, Reproduction and Kinship. Kinship and Gender: An Introduction. Oxford: Westview Press. pp1-21 \монгол орчуулга\
9. <http://www.braungardt.com/Psychoanalysis/> Interview with Jacques Lacan, 1957s
10. <http://plato.stanford.edu/entries/feminism-gender/>
11. <http://plato.stanford.edu/entries/Philosophy and Gender/> The Second Sex Beauvoir's Application of Sartrean Existentialism?Margaret A. Simons Southern IllinoisUniversity at Edwardsvillemsimons@siue.edu
12. <http://ru.wikipedia.org/wiki/Lucelrigaray>